

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, Examensarbete 10p.

Lek och lärande

En undersökning om pedagogers syn på barns lärande
genom leken i förskolan

Författare: Sara Samuelsson & Emilia Wigheim
Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson
Examinator: Peter Erlandson
Rapportnr: Ht05-2611-001

Abstract

Arbetets art: Examensarbete, 10 poäng, Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs Universitet
Titel: Lek och lärande. En undersökning om pedagogers syn på barns lärande genom leken i förskolan
Antal sidor: 33
Författare: Sara Samuelsson & Emilia Wigheim
Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson
Examinator: Peter Erlandson

Syfte: Vårt syfte är att undersöka vad pedagogerna har för syn på barns lärande genom leken.

Frågeställning: Vad har leken för betydelse för barnets sociala, språkliga och motoriska utveckling?

Metod: Vi valde en kvalitativ metod i form av öppna enkäter och en sociokulturell inspirerad ansats. I undersökningen deltog 25 pedagoger verksamma inom förskolan.

Resultat: Vår bild utav lek och lärande stämde överens med vad pedagogerna tyckte. Leken har en väldigt stor betydelse för barnet utveckling och lärande. I leken lär de sig de sociala reglerna, etik, empati, motorik, språket, turtagande, konflikthantering m.m.

Leken är en spontan verksamhet som ger möjligheter att utforska omvärlden.

Språket är viktigt för leken, barnen måste använda sig utav språket för att göra sig förstådda. Det är viktigt att använda sig utav rim och ramsor, detta gynnar språkutvecklingen.

Miljön är en viktig aspekt, både inom och utomhus. Miljön ska vara inspirerande och omväxlande för barnen. Grovmotoriken utvecklas genom att barnen får vara ute och leka. För att barns finmotorik ska utvecklas bör materialet finnas lätt tillgängligt.

Vi som pedagoger har en stor och viktig roll för barnens lek. Vi ska finnas till hands, uppmuntra och vara ett stöd i barnens lek. Aspekter som tid, utrymme och tillgång till material är viktiga för barnens lek.

Det är viktigt att låta barnen leka mycket och att inte avbryta de i onödan.

Nyckelord: Barn, lek, lärande, förskola, utveckling.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Läroplanen för förskolan 1998	2
2. Syfte	3
2.1 Frågeställningar	3
2.2 Definition	3
3. Litteraturgenomgång	4
3.1 Vad är lek?	4
3.2 Sociokulturellt perspektiv på lärandet	7
3.3 Social utveckling	8
3.3.1 Samspel	8
3.3.2 Empati	9
3.3.3 Etik	9
3.3.4 Konflikter	10
3.4 Språklig utveckling	10
3.5 Motorisk utveckling	11
3.6 Pedagogens roll i leken	12
3.7 Sammanfattning	14
4. Forskningsansats	15
5. Metod	16
5.1 Val av metod	16
5.2 Urval och undersökningsgrupp	16
5.3 Bearbetning av material	16
5.4 Reliabilitet, Validitet, Generaliserbarhet	17
5.5 Etiska principer	17
6. Resultat	18
6.1 Ordet lek och dess betydelse	18
6.2 Lekteorier	19
6.3 Social utveckling	20
6.4 Språklig utveckling	21
6.5 Motorisk utveckling	22
6.6 Pedagogens roll	23
7. Diskussion	25
7.1 Metod diskussion	25
7.2 Resultat diskussion	26
7.2.1 Ordet lek och dess betydelse	26
7.2.2 Lekteorier	26
7.2.3 Social utveckling	27
7.2.4 Språklig utveckling	28
7.2.5 Motorisk utveckling	29
7.2.6 Pedagogens roll	30
7.3 Slutord	31
7.4 Fortsatt forskning	32
8. Referenser	33
Bilaga 1	
Bilaga 2	

1. Inledning

Det är bara på låtsas...

”Leken har inga gränser, allt är möjligt. Utebordet blir en båt och gräset en flod där hungriga krokodiler simmar. I några korta ögonblick upphör tid och rum, vett och sans. Men när krokodilerna blir för närgångna återvänder Jonna till nuet.

- *Fröken, det är bara på låtsas.*

Ett påstående och samtidigt en försiktigt fråga. En instämmande blick från fröken, några meter bort, och leken fortsätter” (Läraryrket, 1998 s. 7).

Lek är något som alltid funnits och alltid kommer att finnas. Vem utav oss har inte lekt? Leken har en otrolig betydelse för barnets utveckling. Barnen går in i olika roller och i olika världar när de leker. Det är många gånger man har hört barnet säga ”det är bara på låtsas”. Barn älskar att leka och det är svårt för dem att låta bli.

Vi har båda läst en kurs om ”Lek, kreativitet och lust att lära i samspel” (10p) i vår första inriktning ”Barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling” (Baun). Under kursen så hade vi 5 veckors Verksamhetsförlagd Utbildning (VFU) och då studerade vi barns lek. Vi vill nu fördjupa oss mer i detta ämne. Förskolans verksamhet består mycket av lek och vi anser att det är viktigt att barnen får leka. Vi har båda tänkt arbeta i förskolan och vi tror att arbetet kommer att ge oss en bra grund för vår framtida yrkesroll.

När föräldrarna kommer och hämtar barnen på förskolan frågar de ofta vad de har gjort under dagen. Svaret blir nästan alltid: ”Lekt.” Föräldrarna frågar då om de inte har gjort något annat också. Det finns hela tiden förväntningar på att få se resultat av vad barnen gör (Godée, 1988 s. 69). Lek är barnens spontana verksamhet. Det är nästan omöjligt för barn att låta bli att leka. De omvandlar sin verksamhetslust, sin nyfikenhet och sin strävan att förstå och omfatta till en kulturform som utvecklar barnets kunskaper, färdigheter och kompetens.

Det är egentligen otroligt vad lek är bra för barnets allsidiga utveckling (Öhman, 1998 s.86). Lek är en verksamhet från barns perspektiv, en verksamhet som Fröbel (1782-1852) tog fasta på i förskolans begynnelse. Leken har sedan dess under olika tidsperioder tillmätts olika värde, och gör så än idag i olika kulturer och sammanhang (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003 s. 210).

De flesta barnforskare hävdar att leken har en utvecklande betydelse i barnets liv. Den utvecklar barnets alla sidor; motoriken, fantasin, kreativiteten, identiteten, intelligensen, språket, de sociala erfarenheterna m.m. (Hangård Rasmussen, 1993 s. 13).

I lek med vuxna lär barnen sig grunderna för social samvaro, samtycke, ömsesidighet och turtagande. I lek med känslor lär de känna sina känsloreaktioner och de får kontroll över rädsla, aggression och de lär sig att reagera adekvat.

I lek med saker bearbetar barn sina upplevelser. De lär känna tingens egenskaper och leken stimulerar till ett kreativt användande av dem där fastlåsthet bryts och flexibilitet ökar. I lek med saker stimuleras också den kognitiva utvecklingen.

Vad lär man sig inte i lek!?! (Knutdotter Olofsson, 1987 s. 108).

Denna uppsats kan läsas av alla som är verksamma inom förskolan men även föräldrar och andra som tycker att leken är en viktig del utav förskolans verksamhet.

1.1 Läroplanen för förskolan (Lpfö-98)

Vad står det om leken i förskolans läroplan?

Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden (s. 9).

Leken är viktigt för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall präglas i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandes olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barn kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (s. 9).

Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera (s.10).

Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus (s. 11).

Under utveckling och lärande står det att:

Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara på och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter (s. 12).

Förskolan skall sträva efter att varje barn:

Utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära (s.12).

Utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord (s. 13).

Alla som arbetar i förskolan skall:

Samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling (s.13).

Arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen:

Får stöd och stimulans i sin sociala- språk-, kommunikation-, motoriska utveckling (s.14).

2. Syfte

Vårt syfte är att undersöka vad pedagogerna har för syn på barns lärande genom leken.

2.1 Frågeställning

Leken är ett stort ämne och det finns mycket som påverkar barns utveckling. Vi har begränsat oss till tre områden för att vi anser att de är övergripande och man kan få in mycket under dessa områden.

- Vad har leken för betydelse för barnets sociala, språkliga och motoriska utveckling?

2.2 Definition av begreppet lek

Enligt Nationalencyklopedin (1993 s.206) så är förklaringen till ordet lek följande:

verksamhet som sker "som om", låtsasverksamhet. Lek förekommer både bland människor (särskilt barn) och bland högre stående djur. Det lekfulla beteendet måste tolkas utifrån lekens mening.

3. Litteraturgenomgång

Vi kommer att ta upp vad lek är, vad olika teoretiker säger om leken samt det sociokulturella perspektivet. Vidare kommer vi att ta upp vad forskare säger om vad leken har för betydelse för barnets sociala, språkliga och motoriska utveckling. Under den sociala utvecklingen kommer vi att ta upp samspelet, empati, etik och konflikter. Sist tar vi upp pedagogens roll i leken.

3.1 Vad är lek?

Det är många författare och teoretiker som har försökt sig på att definiera ordet lek. Det har nästan olika betydelse för alla. Vi har valt att ta upp vad några författare anser vad lek är.

Vi kan göra det enkelt för oss och säga att lek vet ju alla vad det är, för alla har vi lekt. Men just detta faktum leder också till att det finns lika många definitioner på lek som det finns lekande människor (Öhman, 1998 s. 87).

Begreppen lustfylld, frivillig, spontan är nödvändiga men inte tillräcklig för att ringa in vad lek är. Det är bara barnet som vet om det leker eller ej. Avgörande för vad som är lek och vad som inte är lek är vad barnet avser, vad det menar (Knutsdotter Olofsson, 1987 s.15).

Lillemyr (2002) skriver att leken är en allsidig aktivitet som är viktig för alla barn. Leken har en central betydelse för lärande och socialisation, den motiverar och engagerar barnen fullständigt. För barnen är leken ”som om” och en frizon för uppfinningar och det som är roligt.

Barn erövrar omvärlden genom leken när de utforskar och försöker förstå sig själva och sin omvärld. Det går knappt att skilja lek från lärandet. Genom leken så utvecklar barnen det sociala, känslomässiga, motoriska och intellektuella. Det som utmärker leken är att den är kognitiv och symbolisk för barnen. Den är också målstyrd och målmedveten från barnets perspektiv, d.v.s. att barnen har intentioner och mål med leken. Leken har betydelse för barns utveckling av språket, förmågan att känna empati och medkänsla, fantasin och hur barn i leken visar respekt för varandra (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Knutsdotter (1987) definierar lek som handlingar, lösgjorda från det vanliga sammanhanget som den lekande metakommunicerar som ”Detta är lek”. Den metakommunikativa signalen bildar en ram om leken, inom vilken lekens egna lagar och logik råder. Inom lekens trygga ram kan man minnas och pröva.

I leken bearbetar barn sina erfarenheter och intryck från en svårtydd verklighet. I leken blir den klargjord, överskådlig och förståelig. Lek har inslag av inläring (idag: lärande) och har stor betydelse för barnets utveckling. Det är roligt att leka vare sig man leker ensam eller med andra.

När barn leker och prövar olika saker möter de nya situationer. När den nya situationen inte passar in i det barnet redan vet, kan det uppstå en frustration. Efter den försöker barnet hantera situationen och anpassa till det de redan kan eller vet. I den processen uppstår ny kunskap som barnet känner sig tillfreds med. Lekprocessen blir på så sätt en del utav lärandet. Men när barnen leker så gör de inte det för att lära sig något (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

Leken är en viktig del i barnets tillvaro. Barnet leker inte i avsikt att utvecklas. Barnet *är* i leken och det är att leka som är viktigt. Det enda som man kan vara säker på är att barn lär sig något om att leka när de leker.

Leken är en frivillig aktivitet som ger möjlighet att fabulera i och kring verkligheten. Genom leken så bearbetar barnet de erfarenheter det har och de lär känna sin egen och andras kompetens på olika områden. Leken ger utrymme för fantasi, kreativitet och skapande – ingenting är omöjligt. Den utmanar också barnet intellektuellt, språkligt, socialt, fysiskt och påverkar barnet emotionellt. Leken präglas av kultur och traditioner (Grindeberg & Langlo Jagtöien, 2000).

Freidrich Fröbel (1782-1852)

Fröbel var en tysk pedagog. Han startade sin första skola 1816 och den första Kindergarten (dagens förskola) 1840 (Vallberg Roth, 2002).

Leken var ett viktigt inslag i Frøbels pedagogik. Han såg leken som barns väg till frihet och självständighet och som barndomens mest naturliga uttrycksform (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999 s.83). Den är inget tidsfördriv, den är vägen till kunskap och den är någonting mycket viktigt som måste tas på stort allvar. Ett barn som får möjlighet att utveckla alla sina resurser i leken får maximala förutsättningar att utvecklas till en harmonisk och medkännande vuxen. Han tyckte att barn är naturliga konstnärer och konstruktörer. För att lära sig måste de få möjlighet att arbeta med saker, konstruera och pröva (Hägglund, 1989).

Fröbel introducerade lek i förskolan för att visa på att små barn behövde ge uttryck för en inre verksamhetsdrift. Barn hade ett behov som skulle tillfredsställas i lekens form. Leken har sedan följt med genom historien som en självklar del av barns liv i förskolan (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003 s. 213).

Jean Piaget (1896-1980)

Jean Piaget var ursprungligen en schweizisk biolog, som senare utvecklade ett starkt intresse för psykologi och filosofi. Piagets teori betraktades länge som en utvecklingsteori. Men idag läggs en stor vikt vid att hans teorier handlar om hur barnet i interaktion med omvärlden aktivt konstruerar den som sin kunskap. Detta kallas för en konstruktivistisk syn på lärande

Piaget utvecklade en teori om lek som grundar sig på hans allmänna teorier om kognitiv utveckling. Den sker genom interaktion mellan individ och omvärlden och den är baserad på individens perception eller kognitiva konstruktion av omgivningen. Kognitiv utveckling sker när barnet har anpassat sig till omgivningen, genom att ta in nya erfarenheter (ackommodation) och tolka situationen utifrån barnets egna erfarenheter (assimilation) (Lillemyr, 2002). Under barnets utveckling är leken den viktigaste formen av assimilation. I olika former av lekar omformar och prövar barnet upplevelser och erfarenheter. I leken omvandlar man upplevelse och idéer så att de blir begripliga (Hägglund, 1989).

Piaget betonar att regellekarnas betydelse i barnens utveckling ligger i att man här tvingas inse att varje individ omkring en har en egen vilja, ett eget jag. Man tvingas också att inse att man själv inte alltid har rätt. Vartefter inser man att man måste anpassa sig till andra människor (Hägglund, 1989).

Piaget menade att lärande uppstår av interaktionen mellan barnet och omvärlden. Han tyckte också att imitation och lek är nödvändiga för den generella och intellektuella

utvecklingen. Barnet ”genomarbetar” erfarenheter med hjälp av leken så att de blir en del av barnet själv (Lillemyr, 2002 s. 134).

Piaget var egentligen aldrig intresserad av att undersöka leken i sig. Den centrala roll han tillmätt leken i tänkandets utveckling gjorde ändå att han kom att studera mycket lek. Hans teorier att betytt oerhört mycket för senare lekforskare och pedagoger (Hägglund, 1989). Han menar vidare att barn lär av varandra eftersom de pratar med varandra på en nivå som de lätt förstår. Deras sätt att tala är direkt och utan omskrivningar eller kringgörande ord. Barn tar både argument och återkoppling från ett annat barn på allvar och är starkt motiverade att förändra förutsättningarna mellan sig själva och andra. Lärandet stimuleras främst av att kognitiva konflikter framträder i dialogen mellan barn. Då ett barn samtalar med ett annat barn tvingas barnet att ta en annans perspektiv, vilket Piaget kallar decentrering. När de inte håller med varandra uppstår det både en social och kognitiv konflikt (Williams; Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000 s. 20).

Birgitta Knutsdotter Olofsson (1929-)

Birgitta Knutsdotter Olofsson säger att leken är beroende av yttre omständigheter som miljö och kulturer, både i snäv och vid bemärkelse. Många lekteoretiker menar att leken är en medfödd egenskap hos barnen, inte något som uppstår i en social kontext. Hon framhåller den vuxnes betydelse för barnets lek. Den vuxne ska lära barnet att förstå sig på leksignalen, skillnaden ”på lek” och ”på riktigt” och de sociala lekregler, vilka är förutsättningen för lek med andra (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Knutsdotter Olofsson menar, liksom Bateson, (amerikansk socialantropolog, 1905-1980) att lek är kommunikation på metanivå som signaleras via tydlig signal. Leken rör sig i ett område mellan fantasi och verklighet. Vi vet ju alla att det inte går att tvinga barn till att leka. Hon säger vidare att lek är en spontan handling fri från prestation. Den skapande processen, gestaltningen och självförglömmelsen kommer till uttryck i lek (Öhman, 1998).

Knutsdotter Olofsson har i ett projekt med en förskola försökt arbeta fram ett lekpedagogiskt arbetssätt. Lekpedagogiken utgår från barnens initiativ och deras lek. Pedagogerna stimulerar med material, uppslag och deltar i leken på barnens villkor. Barnen ges tid att ostört utveckla sin fantasi. De skapar de det behöver i leken och leken stimulerar konstnärliga uttryck. Det finns tre viktiga förutsättningar för att leken skall blomstra: tid, inte avbryta och att den vuxne deltar. Leken fungerar bäst utomhus tycker Knutsdotter Olofsson och detta mycket på grund av utrymmet. Men också för att det finns mycket material som sand, pinnar m.m. (Läraryrket, 1998 s. 11).

Lev Vygotskij (1896-1934)

Lev Vygotskij var en psykolog från Vitryssland. Hans teori handlar om hur människan genom psykologiska redskap (t.ex. språk) tolkar och förstår sin omgivning. Människans känslor och tankar hänger samman och han presenterade *den närmaste utvecklingszonen* (vad den lärande kan klara av på egen hand eller vad han kan åstadkomma med stöd från en vuxen eller kamrat som kommit längre).

Man måste, enligt Vygotskij, skilja mellan två saker och den ena är det generella förhållandet mellan lärande och utveckling.

Det andra är särdragen i förhållandet mellan lärande och utveckling när barnet kommer upp i skolåldern. Han menar att lärandet börjar innan barnet har börjat skolan (Lillemyr, 2002). Vygotskijs huvudtes är att barn lär mer och bättre tillsammans med andra som kan mer än de själva inom det aktuella området. Nyckeln till det sociala lärandet är förmågan att imitera och att utveckla sina högre mentala funktioner. Barn lär tillsammans genom att kommunicera och imitera varandra (Williams; Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000 s. 23).

Freud (lekteoretiker, 1856-1939) och Piaget betonar lekens betydelse för individens utveckling – Vygotskij lägger vikten vid leken som en social process. De flesta lekteoretiker menar att barn drivs till att leka av ett slags lustprincip. Fel säger Vygotskij – det finns en rad andra aktiviteter som ger barnen mycket mer intensiva lustupplevelser. Och det finns ju många lekar som inte alls är lustfyllda. Tänk bara på alla tävlingslekar, där bara en kan vinna.

En annan sak som skiljer Vygotskij från andra teoretiker är att han menar att leken kommer in i barns liv först vid ca tre års ålder. Dessförinnan är barn egentligen bara medvetna om nuet (Hägglund, 1989 s.37).

Lekens betydelse för barnets utveckling är enorm, enligt Vygotskij. Barnet lär sig att vara medveten om sina egna handlingar och blir medvetet om att varje objekt har en mening eller betydelse. När barnet skapat den fiktiva (fiktiv=inbillad, uppbyggd) situationen i sin fantasi är detta ett steg mot abstrakt tänkande (Knutsson Olofsson, 1987 s.145).

Vygotskij menar att samarbetet mellan barn uppmuntrar till kreativt tänkande, genererar till nya idéer och lärande i form av upptäckande (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003 s. 49). Hans teorier utgår från att barn vinner fördelar genom att de underförstått införlivar den kognitiva processen när de samtalar och kommunicerar med varandra. Barn blir alltså introducerade i nya mönster av tankesätt när de engagerar sig i dialogen med andra barn (Williams; Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000 s. 23).

3.2 Sociokulturellt perspektiv på lärandet

Vi har valt att ta en sociokulturell ansats i vår uppsats för perspektivet bygger mycket på samspelet och kommunikationen mellan individer. Se vidare vår forskningsansats.

I ett sociokulturellt perspektiv sker lärande genom interaktion. I samspelet tar barn till sig sätt att tänka, tala och utföra fysiska handlingar som de blir delaktiga i. Vygotskij är en som förespråkar detta perspektiv. Samspelet mellan kollektiv och individ är i fokus. Interaktionen och kommunikationen är centrala eftersom dessa ses som länkar för lärandet. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv på kunskap och lärande är det viktigt att forma en lärandemiljö så att barnen blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten och får stöd i att utveckla en positiv attityd till det egna lärandet (Williams; Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000).

3.3 Social utveckling

I det här avsnittet kommer vi att ta upp vad den sociala leken har för betydelse för barnets utveckling. Vi kommer att ta upp aspekter som etik, empati, samspel och konflikthantering för att vi anser att de punkterna ingår i den sociala utvecklingen.

Barnens sociala kompetens utvecklas genom att leka tillsammans och de lär sig att leva med andra människor. De får lära sig att skratta, kompromissa, bli arga utan att slåss, känna sympati och empati. Barnen lär sig också att behärska sin styrka och veta vart gränserna går.

För att leken skall kunna fortgå, djupna och behålla sin harmoni så krävs det att barnen följer de sociala reglerna. De tre sociala lekreglerna är *ömsesidighet, samförstånd och turtagande*. Ömsesidighet är att alla barn är på en jämställd nivå, oberoende av styrka och ålder. Samförstånd innebär att barnen är införstådda med att de leker och vad de leker. Turtagande handlar om att barnen turas om vem det är som tar initiativet och bestämmer (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999 s. 86).

Leken är social och fungerar som en arena för kommunikation. I samspelet i leken så utvecklas barnen både socialt och kognitivt. Barnen tillfredställer viktiga behov genom att delta i leken, samtidigt som deras utveckling stimuleras.

I leken kan de spela ut sina känslor tillsammans med andra barn och de får chans att pröva att leva sig in i andras situationer. Därmed utvecklar barnen förmågan till empati. Genom leken så lär barnen känna sig själva, kommunicera och leken försiggår oftast i samspel med andra (Lillemyr, 2002).

Pape (2000) skriver att leken har en central ställning i barns sociala liv. Att vara med och leka kräver god förmåga att umgås med andra, samtidigt så bidrar leken till att den förmågan stärks. Man kan betrakta leken både som ett medel och som ett mål i arbetet med social kompetens (s.56).

Det finns sex viktiga områden som barnen lär sig socialt genom leken och de är:

- *att ta olika roller*
- *att förhandla, kompromissa och lösa konflikter*
- *att bearbeta upplevelser och utveckla tanke och fantasi*
- *att kommunicera på olika plan*
- *att alla kan bestämma i tur och ordning (turtagande)*
- *att utveckla och behålla vänskap* (Lillemyr, 1995 m.fl i Pape, 2000 s. 134).

3.3.1 Samspel

All utveckling sker genom samspel. I det tidiga samspelet utvecklar barnet sin kommunikativa kompetens. I samspelet, från allra första stund, finns leken med (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

I samspelet med den vuxne introduceras låtsasleken och barnet börjar härma och låtsas. Först härmar barnet sådant som det själv varit med om, mycket enkla och direkt upplevda skeenden, men så småningom kan barnet också börja låtsas sånt som det inte gjort själva, som man sett andra göra.

Att leka ger rika upplevelser av lust och de leker för att det är roligt. Barnet leker för att i samspel med någon (kanske sig själv) utforska inneboende möjligheter och världen utanför. Genom leken lär sig barnet hur det kan leva, hur det kan söka och använda sin kunskap och utvidga sin kompetens på skilda områden.

I leken sker ett viktigt lärande, där barn lär tillsammans och av varandra. Detta lärande startar tidigt och är av olika karaktär. Det kan röra sig om att barn i leken utvecklar tankar om rättigheter, delaktighet och inflytande.

I leken sker ett samlärande som innebär att barn både praktiserar de demokratiska principerna och utövar makt. Det är till stor del i leken och i samvaron med varandra som barn lär sig vad det innebär att vara delaktig och utöva ett medbestämmande eller vem det är som har makt att bestämma om regler och delaktighet (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

3.3.2 Empati

Lek erbjuder barnet att utforska sina inneboende möjligheter. Olika känslor kan utforskas och uttryckas i leken och för att kunna utveckla sin förståelse för den känsla en annan människa signalerar behöver ju barnet först och främst förstå sina egna känslor och deras uttryck. I lek utforskar och prövar barnet sin förmåga till omsorg, handling, mod och inlevelse. Den sociala fantasileken erbjuder barnet rika möjligheter till rolltagande, att byta perspektiv och inta en annans position. Barnet får därigenom möjlighet att utveckla inlevelse och empati (Öhman, 1998).

Ett barn som gång på gång tillåts utesluta andra ur lek får ingen uppfattning om vad solidaritet och ansvar är. Lekandets ömsesidighet och glädjen i att gemensamt uppleva lek går förlorad. Barn som i leken tar kontakt lite bakfram, kanske genom att sabotera för andra, lär sig inte hur det ska kunna ta kontakt på ett konstruktivt sätt. Barnet lär sig istället att det inte får vara med och utvecklar en självbild som är att vara dum, elak och sabotör. Om det är ett barn som alltid bestämmer, som får andra att lyda genom hot och mutor, lär sig manipulera, men lär sig ingenting om genuint samspel och turtagande. Inte heller lär sig detta barn att kunna förstå begrepp som gemenskap, tolerans och ansvar (Öhman, 1998).

I leken möter barn den andres perspektiv och lär sig också att förstå den andres perspektiv (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003 s. 46).

3.3.3 Etik

Etik avser de normer och värden för hänsyn till sig själv och andra, som barn gestaltar i sitt samspel (Johansson, 2001). Barn erfar och skapar sammanhang i den värld de möter i förskolan.

Förskolan är en miljö fylld med saker som på olika sätt talar till barnen och inspirerar dem till handling. I leken ger barn innebörder åt saker, varandra och det sammanhang de gemensamt gestaltar.

En viktig del i arbetet med barn och etik är att hjälpa barn att förstå andra. Pedagogerna ska försöka ta tillvara på situationer där de kan hjälpa barnen att upptäcka att de har olika perspektiv, behov och önskningar att leka med olika leksaker.

En viktig drivkraft för barns etiska lärande och upptäckter är *etiska konflikter*. Dessa innehåller en spänning som fångar barns intresse, får dem att beröras av och försöka förstå andra barns situationer.

Sett ur ett sociokulturellt perspektiv så sammanhänger barns etik med den *kultur* som människor lever i. De sociala och kulturella miljöer och sammanhang som barn ingår i anses vara inflytelserika för barnets etik. Barnet lär sig moral i en social kommunikativ process och kulturer förser barn med praktisk moral.

Föräldrar och andra personer tolkar och överför moraliska normer och budskap till barnet genom rutiner i familjen och andra sociala sammanhang. Genom traditioner, roller och symboler så överförs de etiska värden och normer till barnet (Johansson, 2001).

3.3.4 Konflikter

Empatisk förmåga är en förutsättning för att kunna hantera konflikter på ett konstruktivt sätt. I konflikter är vi hjälpta av att känna igen och förstå, inte bara våra egna känslor och reaktioner, utan också de andra inblandade. Det ställer stora krav på känslomässig och kognitiv kompetens (Öhman, 1998).

För att kunna hantera konflikter på egen hand måste du kunna förstå den andres syn på saken. Men du behöver också kunna sätta ord på vad du själv tycker, det vill säga kunna formulera din åsikt självständigt och oberoende av vad andra tycker.

När barnen vistas i grupp krävs det ibland att de behöver ställa sina egna behov och intressen åt sidan för att anpassa sig efter det som är bäst för gruppen. För vissa barn kan detta vara svårt och det kan då uppstå konflikter. Gruppsamvaron ger barnen rika möjligheter att utveckla förmågor som att kunna samarbeta, dela med sig och vänta på sin tur.

Barn behöver uttrycka, fundera över och samtala om sina känslor. De behöver få uppleva att alla känslor är naturliga och tillåtna, men att det finns regler för hur man uttrycker dem så man inte skadar någon (Öhman, 1998).

Alla barn som är inblandade i en konflikt har en egen version av vad som hände, det är deras egen version som är sann för dem. Det finns inget rätt eller fel, bara fler versioner av samma situation. Genom att varje barn får berätta hur de upplevde situationen, tillsammans med en pedagog, så ges barnet möjligheter att utveckla sitt tänkande.

Man ska aldrig tvinga barnet att be om ursäkt eller förlåtelse. Det kan lätt bli att det blir en tom fras då. Förlåtelse ska vara en möjlighet att gottgöra och ta ansvar för sina egna handlingar. Ett bra sätt är att låta barnen ”göra” förlåt. Man kan som pedagog fråga barnet som gjort ”fel”: Hur kan du göra det bra igen? Hur tycker du att vi ska göra nu? Hur kan du göra så att hon/han blir glad igen?

Det kan vara en sådan enkel sak att barnet som är ledset vill ha vatten. Låt det andra barnet hämta det. Fråga sedan: blev det bra nu?

Det är viktigt att vi uppmuntrar barnet att pröva och sedan utvärdera deras ”hjälpinsats” tillsammans (Öhman, 1998).

3.4 Språklig utveckling

I barns lek blir språkträningen aktiv. För att barnen skall kunna leka tillsammans så måste de uttrycka sig så att de andra barnen förstår och de själva förstår vad de andra säger. I leken så kopplas orden både till verkliga händelser, föremål och till de inre bilderna av dessa.

Barnen kommunicerar med varandra genom att använda ord, gester, rörelser, ljud, röstlägen, speciella tonfall och andra signaler. Barn talar med olika röster och tempus beroende på om de talar i leken eller utanför samt när de talar om vad de ska leka (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999 s.85).

För att barnen skall kunna kommunicera med andra och på olika plan, så krävs det att de kan delta i leken och vara lekfulla.

En förutsättning för att barn ska kunna utveckla tankar, fantasi och bearbeta upplevelser så måste de ha någon som de kan dela detta med. Barn använder ofta leken för att dela sina upplevelser med andra barn (Pape, 2000 s. 138).

När förskolebarn leker är de sällan tysta. Munnen går i ett oberoende av om de är ensamma eller tillsammans med kamrater. De använder språket för att berika och förtydliga leken för sig själva och för sina lekkamrater. Men även språket blir föremål för lek (Knutsdotter Olofsson, 1987).

För att utveckla barns språk så ska man leka med språket. Alla barn tycker det är roligt. Exempel på att leka med språket är att rimma. De ändrar ord och deras betydelser, de byter bokstäver så att orden blir komiska (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Enligt Pape (2000 s.105) är språket ett socialt redskap för mänsklig kommunikation. Vi, som pedagoger ska vara språkförebilder för barnen. Det är viktigt att använda språkets mångfald, förklara svåra ord och prata i fullständiga meningar, samt att prata mycket med barnen, även om de inte svarar. Språket spelar en central roll i konsten att umgås med varandra.

Samleken och dialogen i den utvecklar barnets kommunikativa kompetens. Den delade upplevelsen visar barnet att det är möjligt att förstå andras uttryck, liksom att lyssna till andra. Det är en värdefull ingrediens i empatiutvecklingen och fordrar att kommunikationen bygger på ömsesidighet och turtagande, liksom leken. Barn som får leka och dramatisera mycket lär sig att lek är som att berätta (Knutsdotter Olofsson 1987). Saker leder också till socialt samspel barn emellan. Små barn som ännu inte behärskar språket använder gärna saker, när de interagerar. De visar, lämnar över och imiterar varandra. Om en börjar kasta klossar, gör den andre det också och rätt som det är övergår leken med saker till lek med varandra. Sakerna blir då bara ett hjälpmedel.

Leken är för barn vad samtal är för vuxna menar Eriksson (lekteoretiker, 1902-1994). Båda har en helande, läkande inverka på själslivet. Vuxna har behov av att prata om starka upplevelser, barn leker. Men talet är en väsentlig del utav leken. Barn använder språket för att i leken meddela roller, teman, situationer och för att föra handlingen framåt (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Men språkets hjälp reder barnen ut missförstånd och tillrättavisar varandra, så att leken kan gå vidare. De lär nya ord och begrepp av varandra och får tillgång till andra barns erfarenheter. Leken och språket påverkar varandra. När barn låtsasleker visar de att de behärskar ett bredare språkligt register än det de använder i vardagslivet.

I rolleken spelar språket en central roll. Eftersom låtsasleken bygger på föreställningar bortom den konkreta verkligheten här och nu, måste dessa föreställningar verbaliseras för att en gemensam rollek skall komma till stånd. I rolleken utvecklar barn alla former av kommunikationsfärdigheter. De lär sig lyssna, ta en annans perspektiv, göra överenskommelser, anpassa sig efter de andras föreställningar och förslag samt ge uttryck för egna idéer och infall (Knutsdotter Olofsson, 1987).

3.5 Motorisk utveckling

Leken har beskrivits som en problemlösningsmetod för att bearbeta barns upplevelser och verkliga händelser. Den betraktas som ett medel att lära sig motoriska färdigheter (Pape, 2000 s. 57). Kroppen är viktig för leken enligt Maurice Merleau-Ponty, som också kallas för kroppens filosof. Kroppen är för barnen en inkörsport till leken. Att kunna behärska grundläggande fysiska färdigheter har stor betydelse för barnets utveckling och förmåga att leka. T.ex. att man kan sitta, stå, springa, hoppa och klättra.

Att leka är att vara aktiv både fysiskt och psykiskt (Grindeberg & Langlo Jagtöien, 2000). Det är viktigt att varje enskilt barn lär känna sin egen kropp och sina egna rörelsemöjligheter. Genom att förbereda för och inspirera till aktivitet som ger barnen rörelse erfarenheter, samtidigt som man måste ha leken i sikte. Barnen använder hela sig själv med rörelser, tankar och känslor i leken.

Det är viktigt att ta hänsyn till alla moment som bidrar till att skapa en miljö för leken, såväl inomhus som utomhus. De skall komplettera varandra och fungera som en helhet. När det gäller att inrätta en lekatmosfär för fysisk aktivitet är det viktigt att spela på förmågan att associera och utnyttja de möjligheter som finns utan att tänka efter om det är logiskt riktigt.

Vi som pedagoger måste skapa utrymme för lekupplevelser genom fysisk aktivitet och ge barnen en stor lekrepertoar. Vi måste ta tillvara på tillfällena att spela på barnets fantasi och förmåga att skapa situationer utifrån det som är möjligt (Grindeberg & Langlo Jagtöien, 2000).

När det beträffar lek och fysisk aktivitet så finns det vissa drag som är speciellt viktiga:

- *leken är motiverad inifrån*
- *barnet styr själva över reglerna i leken*
- *leken sätter den verkliga världen ur spel, den innebär att låtsas "som om"*
- *lek är att använda vad man redan kan eller har*
- *leken innehåller spontanitet*
- *det är spännande att leka*
- *lek är att skapa situationer i stunden*
- *att leka är att befinna sig i ett meningsfullt sammanhang* (Grindeberg & Langlo Jagtöien, 2000 s.82).

Barn är fysiskt aktiva i sitt sätt att vara och därför måste den fysiska och motoriska leken ägnas stor uppmärksamhet. Att bemästra grundläggande fysiska färdigheter är av stor betydelse för barnets utveckling och förmåga att leka. Att exempelvis sitta, stå, gå, springa, hoppa, klättra, rulla och sparka är grundrepertoar av färdigheter som kan varieras på många sätt.

Leken är en del av barnets existens och därför är kroppen viktig i denna lek. När ett barn litar på sina egna rörelsemöjligheter, då är lek på alla plan möjligt. Det är viktigt att barn i de lägre åldrarna får möjlighet till fysisk aktivitet varje dag. Alla behöver tid till att automatisera sina grundläggande rörelser (Langlo Jagtöien; Hansen & Annerstedt, 2000).

3.6 Pedagogens roll i leken

Hur ska vi som pedagoger stödja barns rätt att dela lekvärldar och samtidigt hjälpa barn som är utanför? Ett sätt kan vara att vi som pedagoger, hjälper barnen att "leka sig in" i leken, hjälpa barnen att utvidga sin lekvärld så att fler barn kan vara med. Det kan ske genom att man skapar en lekvärld vid sidan av, tillsammans med de barnen som inte får vara med. Den är spännande och utmanande och där får också andra barn vara med (Johansson, 2001 s.73).

Pedagogens uppgift är att möjliggöra för alla barn att vara med och leka. Pedagogen kan stödja och utveckla barns lek och lärande genom att själv aktivt delta. När pedagogerna deltar, på barnens villkor, så kan hon vara en förebild hur man t.ex. tar sig in och ut ur olika situationer. Barnen prövar ofta olika roller i leken men det förekommer att en del av barnen väljer samma roll varje gång. Genom att pedagogerna är med i leken, så kan hon locka barnen att pröva andra roller och stödja dem (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Pramling Samuelsson & Sheridan (1999 s.88) skriver vidare att med tanke på lekens betydelse för barns utveckling och lärande är det den vuxnes uppgift att skapa möjligheter för alla barn att leka och tillsammans med barnen kontinuerligt skapa en miljö som stimulerar till lek med rika innehålls- och händelseförlopp.

Bae, 1996 (i Pape, 2000 s.61) säger för att kunna delta i barns lek så måste den vuxne ”kunna byta perspektiv och position, släppa kontrollen, vara spontan - hänge sig åt ögonblicket, kunna känna spänning - vara i det som inte är definierat”. Den vuxne måste kunna ”låta sig överraskas eller luras, kunna se det spännande i det triviala och det komiska i det allvarliga och sakliga”.

Enligt Pape (2000) så är den vuxnes viktigaste uppgift i förskolan att ge alla barn möjlighet att uppleva ”anerkjennelse” i leken och att andra barn accepterar och tar dem på allvar. Bae's definition av anerkjennelse är ett begrepp som handlar om att godta, acceptera och ta den andres känslor och upplevelser på allvar, att var och en har rätt till sina egna känslor och upplevelser.

Det är vår uppgift som pedagoger, att se till att alla barn har ett gott utbyte av vistelsen i förskolan. Ett mål är att alla barn, oavsett förkunskaper, ska få träning i olika sociala färdigheter genom att leka med andra barn. Vissa barn behöver pedagogernas hjälp att komma med i de andras lek. Att arbeta med social kompetens i förskolan så handlar om att lära alla barn att känna ansvar i förhållande till andra. Det innebär också att lära de barn med blygsamma förkunskaper och dåliga förutsättningar att klara sig bättre i lek med andra (Pape, 2000).

Den vuxnes roll för hur barns lek utvecklas är stor. Om de vuxna uppmuntrar till lek, blir barnens lek rik, varierad och utvecklad. Det är den vuxne som först tränar barnens lyhördhet för leksignalen och lär ut de grundläggande lekreglerna, samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Det är den vuxne som hjälper barnet att urskilja handlingar och händelser som blir lekbara enheter. Lika viktigt som att den vuxne ibland ordnar formaliserade lekar och deltar i barnens egna lekar är det att den vuxne låter barnen få leka i fred, när de leker bra och koncentrerat (Knutsson Olofsson, 1987 s.134).

Där lek av de vuxna ges goda förutsättningar genom ett positivt och bekräftande klimat får barn rika möjligheter att utveckla sin kunskap och sin sociala kompetens. De lär sig vad som går an, andras reaktioner vägleder barnet hur andra vill bli bemötta. Det här är självfallet en viktig förutsättning för empatiutvecklingen. Det är pedagogens ansvar att skapa ett klimat och en miljö där barnens lek ges ett optimalt utrymme (Öhman, 1998).

Vi som pedagoger har flera viktiga funktioner för att skapa optimala lekvillkor.

- 1. Vi skall lära ut lekens koder till de barn som inte förstå dem eller har svårt att hålla fast vid dem.*
- 2. Vi skall skapa trygghet så att barnen vågar ge sig hän i leken, genom att finnas till hands, ingripa när det behövs.*
- 3. Pedagoger anger ramarna för samspelet i lek, genom att ge den tid och utrymme.*
- 4. Vi skall visa respekt för barns lek genom att inte avbryta i onödan eller störa koncentrationen (Öhman, 1998 s.112).*

3.7 Sammanfattning

Lek är ett svårt begrepp att definiera. Det har nästan olika betydelse för alla. I leken utvecklar barnet bl.a. motoriken, språket, det sociala samspelet, känslor, empati. De lär sig att hantera konflikter och bearbeta olika upplevelser. Leken har en stor betydelse för barnets utveckling och lärande (Hangård Rasmussen, 1993).

När barnen leker gör de det för att de tycker att det är roligt, inte för att lära sig något (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). När de leker så lär de sig turtagande, att leva sig in i andras situationer, ta olika roller, gå in i fantasins värld och kommunicera. De lär sig att samarbeta med andra, sätta sina egna behov åt sidan och förstå hur andra känner sig i olika situationer.

När barnen leker blir deras språkträning aktiv. Det är väldigt sällan barnen är tysta när de leker. De måste kunna uttrycka sig så att andra barn förstår dem. När de går in i olika roller så talar de med olika röster. De leker med språket, ex. rimmar.

De mindre barnen som inte lärt sig prata ännu visar och imiterar andra. Om barnen har varit med om en positiv eller negativ upplevelse så leker de ofta det de upplevt (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Barnen ska lära sig att behärska sin kropp. De utvecklar grovmotoriken genom att springa, gå, klättra och hoppa. Utomhusleken är viktig för barnens motoriska utveckling. Det är viktigt med fysisk aktivitet varje dag (Grindeberg & Langlo Jagtöien, 2000).

Vår roll som pedagoger är att möjliggöra för alla barn att vara med och leka. Vi kan gå in i leken och stödja de barnen som inte lärt sig lekens koder ännu, vi kan också gå in och vara med i leken på barnens villkor. Vi skall uppmuntra till lek, skapa trygghet och finnas till hand när det behövs. Vi skall INTE avbryta leken i onödan!! (Öhman, 1998).

4. Forskningsansats

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv har lärande med relationer att göra. Lärande sker genom deltagande och genom deltagarnas samspel, språk och kommunikation. Perspektivet bygger på en konstruktivistisk syn på lärande (Enligt Säljö, 2000, d.v.s. betoningen av att individen inte passivt tar emot information utan själv genom sin egen aktivitet konstruerar sin förståelse av omvärlden) men lägger största vikt vid att kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext (sammanhang). Interaktion och samarbete betraktas som helt avgörande för lärandet, att delta i social praktik där lärande äger rum är därför det väsentliga. Interaktionen med andra i läromiljön är avgörande både för vad som lärs och hur det lärs (Dysthe, 2003). Det finns sex centrala aspekter på den sociokulturella synen som Dysthe (2003 s.42) tar upp:

1. *Lärande är situerat (invävt i den lärandes dagliga praktiska liv)*
2. *Lärande är huvudsakligen socialt*
3. *Lärande är distribuerat (om de olika gruppmedlemarna känner till och är skickliga på olika saker är alla nödvändiga för en helhetsförståelse)*
4. *Lärande är medierat (förmedling)*
5. *Språket är grundläggande i läroprocesserna*
6. *Lärande är deltagande i en praxisgemenskap*

Utifrån det sociokulturella perspektivet är språk och tänkande samma sak, det är språket som kontrollerar tänkandet. Det talande språket ses som en kollektiv produkt och det är genom språket vi lär oss hur vi skall erfa och uppleva världen. I synen på kunskap och lärande är det viktigt att forma en lärandemiljö så att barnen blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten. De skall också få stöd i att utveckla en positiv attityd till det egna lärandet (Williams; Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000).

En av utgångspunkterna för ett sociokulturellt perspektiv på lärande och mänskligt tänkande/handlande är således att man intresserar sig för hur individer och grupper tillägnar sig och utnyttjar fysiska och kognitiva resurser. Och just samspelet mellan kollektiv och individ är i fokus (Säljö, 2000).

Termerna redskap och verktyg har en speciell betydelse i detta perspektiv. Med orden menas de resurser, språkliga (eller intellektuella) som fysiska, som vi har tillgång till och som vi använder när vi förstår vår omvärld och agerar i den.

Sett ur ett sociokulturellt perspektiv på mänskligt lärande och utveckling är kommunikativa processer helt centrala. Det är genom kommunikation som vi blir delaktiga i kunskaper och färdigheter. Det är genom att höra vad andra säger som barnet blir medvetet om vad som är intressant och värdefullt (Säljö, 2000).

Enligt Säljö (2000) så är lärandet en aspekt av all mänsklig verksamhet och människan är som art läraktig. Lärande kan ske på individuell och kollektiv nivå. Det är inte bara vad eller hur mycket man ska lära sig utan också på de sätt vi lär oss och tar del av kunskaper som är beroende av vilka kulturella omständigheter vi lever i.

Kommunikation eller interaktion mellan människor är avgörande. Det är genom kommunikation som sociokulturella resurser skapas och förs vidare.

När man ska studera lärande i ett sociokulturellt perspektiv måste man uppmärksamma tre olika men samverkande företeelser:

1. utveckling och användning av intellektuella (eller psykologiska/språkliga) redskap
2. utveckling och användning av fysiska redskap
3. kommunikation och de olika sätt på vilket människor utvecklat former för samarbete i olika kollektiva verksamheter.

5. Metod

5.1 Val av metod

Vi har valt en kvalitativ metod i form utav ostrukturerade enkäter (se bilaga 2). Vi ansåg att enkäterna kunde ge oss en bra och bredare bild utav vad pedagogerna tyckte i jämförelse med intervjuer. Vårt val av enkäter i samband med sociokulturellt perspektiv, grundar sig på att lyfta perspektivet - inte bara i samband med intervjuer, vilket är vanligast inom forskningen, utan även i samband med ostrukturerade enkäter. Detta val grundar sig på att i ett sociokulturellt perspektiv är interaktion och kommunikation centralt, vilket Säljö (2000) betonar när det gäller lärandet. Pedagogerna för en kommunikation med oss som forskare, genom att skriva "fritt" i den ostrukturerade enkäten som vi sedan tolkar och skriver ner. Om vi hade intervjuat pedagogerna hade det blivit mer material att bearbeta samt mindre antal pedagoger för vi ansåg att vi inte kunde intervju 25 pedagoger inom en rimlig tidsram. Stukat (2005) skriver att en fördel med enkäterna är att de utvalda får tillfälle att utveckla och anpassa sina svar. I de ostrukturerade enkäterna finns det inga svarsalternativ utan den som svarar får svara med egna ord.

Vi anser också att om man gör enkäten anonymt så blir det ett "ärligare" svar, de får också tid att tänka igenom sina svar. Sitter man i intervju så kan det bli att man svarar det som man först tänker på, man hinner inte tänka igenom sitt svar. En nackdel med enkäterna är att vi inte kan ställa några följdfrågor på de svar vi fick.

När vi bestämde våra enkätfrågor utgick vi ifrån våra frågeställningar. Under den sociala delen ville vi få in det vi anser passar in och på så sätt fick vi följdfrågorna. Patel och Davidsson (2003) skriver att det är bra att inleda en enkät med några neutrala frågor. Vi valde att börja med två neutrala frågor, som inte rör vårt ämne.

Vi gick ut var för sig till förskolorna i slutet av vecka 45 och lämnade ut enkäterna. I början på vecka 47 gick vi ut och hämtade in dem. Under tiden bearbetade vi litteraturen.

5.2 Urval och undersökningsgrupp

Vi kontaktade två förskolor var och frågade om de var intresserade att delta i vår undersökning. Vi har tidigare på olika sätt varit i kontakt med pedagogerna på de utvalda förskolorna. I vår undersökning deltog 25 pedagoger, 9 barnskötare och 16 förskollärare. Pedagogerna har arbetat inom förskolan 3-25 år. Förskolorna vi valde ligger västra Sverige, ganska långt ifrån varandra.

Bortfallet blev 2 stycken. De ansåg att det inte hade tid att svara på frågorna.

5.3 Bearbetning av material

När enkäterna var insamlade satte vi oss var för sig för att sammanställa de enkäter vi fått in från respektive ställe. Detta för att få en uppfattning om vad de olika pedagogerna tyckte på varje fråga. Efter det träffades vi för att bearbeta svaren tillsammans. Vi sammanställde svaren så att vi såg varje fråga för sig och vad alla pedagoger svarat. Många utav svaren vi fick var likadana. Vi valde att ta upp några utav dem i vår resultatdel.

5.4 Reliabilitet, Validitet, Generaliserbarhet

Reliabilitet (mätnoggrannhet, tillförlitlighet) kan översättas med hur bra mätinstrumentet är på att mäta (Stukat, 2005). Genom enkäterna fick vi svaren ordagrant vilket underlättade bearbetningen.

Arbetstiden i verksamheten varierar från 3-25 år, som vi nämnt ovan. Rehabiliteringen kan ha påverkats av att alla inte fullföljt lärarutbildningen. Många lade ner mycket tid på att besvara frågorna, andra skrev bara korta meningar. Några besvarade inte frågan om lekteorier på grund av olika orsaker, detta kan bidra till låg reliabilitet på just denna fråga.

Validitet (giltighet) är om man mäter det man avser mäta (Stukat, 2005).

Vi skrev ner några enkätfrågor som vi ansåg besvara vårt syfte. Innan vi lämnade ut enkäterna fick vi hjälp utav vår handledare.

Resultatet i arbetet kommer inte att kunna generaliseras till samtliga förskolor, men det ger inblick i hur några pedagoger tänker.

5.5 Etiska principer

Vi skrev ett brev till pedagogerna (se bilaga 1) som vi lämnade ut i samband med enkäterna. Där beskrev vi syftet med undersökningen, att enkäten är anonym och de förblir anonyma i uppsatsen samt att den var frivillig. Vi erbjöd dem att ta del utav arbetet när det var klart.

Vi valde att ta bort om de var förskollärare eller barnskötare, samt hur många år de arbetat inom förskolan i resultatdelen. Detta för att vi ska kunna garantera dem anonymitet. I och med att förskolorna i kommunen ligger nära varandra så är det möjligt att personalen känner igen vem som svarat vad.

6. Resultat

Vi har valt att redovisa vårt resultat utifrån våra enkätfrågor. Vi har också valt att dela in dem i olika kategorier utefter frågorna. Svaren vi fått från pedagogerna är ganska lika varandra och vi har valt att redovisa några utav svaren. Vi har valt att göra en kort sammanfattning efter varje fråga för att ytterligare visa vad pedagogerna skrivit.

6.1 Ordet lek och dess betydelse

Vad innebär ordet lek för dig?

Glädje, fantasi, öppna sinnen, empati, rörelse, motorik, tystnad, viskningar, rop, regler, ensam, tillsammans, lösningar, konflikter, utveckling. Lek – ett sätt att göra att möjligt även det omöjliga

Leken är något spontant och roligt. Leken är att pröva, upptäcka och utforska omvärlden. I leken kan jag vara ensam eller tillsammans med andra

Det är det bästa ett barn kan få göra – att leka

En lustfylld ”fri aktivitet” då man har roligt och automatiskt är engagerad

Definitionen av ordet lek är olika för alla, pedagogerna ser det som något positivt för barnets utveckling och lärande. Andra svar vi fick på denna fråga var bl.a.: lustfyllt lärande, glädje, fantasi, avkoppling, kreativitet, spontanitet, utveckling, lärande, bearbetning och fantasistimulerande.

Vad har leken för betydelse för dig?

I leken kan du bearbeta intryck, känslor, händelse och sådant du inte förstår. Du lär dig att kommunicera, sätta gränser och ha roligt. Du lär dig regler och turordning, tränar empati, och får förståelse för dig själv och andra. Du utvecklas i samspel med andra och känner grupptillhörighet. I leken glömmar man sig själv och man kan vara vad som helst, inget är löjligt. I lekar som har tydliga regler behöver man inte själv ta ansvar och man vågar vara eller göra det man annars inte vågar

Stor betydelse, alla behöver ”leka”, ”Det är inte barnsligt att leka det är att leva”

Lek och lärande hör ihop. Leken är ett redskap att förstå och för oss vuxna att hjälpa barnen förstå

Stor betydelse. Det absolut viktigaste i förskoleverksamheten

De flesta är överens om att leken har stor betydelse för pedagogerna, barnen och verksamheten. Många av pedagogerna påpekar att leken har en stor betydelse för barnens lärande och att de lär sig många olika saker genom den.

6.2 Lekteorier

Vilka lekteorier använder du dig av?

Vygotskij pratar mycket om att barn lär av varandra och behöver rimliga utmaningar för att utvecklas. Birgitta Knutsdotter uppmanar till lek utan ständiga avbrott. Om barn ständigt blir avbrutna i sin lek, finns risk att de slutar leka. Eriksson menar att barnen bearbetar verkligheten genom leken

Se det kompetenta barnet – Barnet i fokus. Utgå från barnets intressen och förmågor. Ge tid, trygghet och glädje för barnens lek. Tillåtande miljö för barnet att utforska och upptäcka i. Tillgänglighet till redskap och material. Lyssna in barnen och hjälp dem gå vidare i sina tankar och problemlösningar. Barn lär av barn. ”Allt du gör som barnet kan göra själv tar ifrån barnet möjligheten att lära sig lära”

Efter så många år är det en blandning. Men jag tror på samtalet, interaktionen, min roll som handledare, inspiratör, förebild

”Lugnare” lekar inomhus. Mindre grupper som leker, göra rum i rummet som gör att barn kan leka i mindre grupper utan att störas av varandra. Skapa regler för vad som är tillåtet, göra barnen medvetna om dessa. Viktigt att få barnen att tänka själva, vara delaktiga, få bekräftelse och uppmuntran. Stärka barnens självbild och lära barnen att samarbeta. Mycket utelek där barn kan röra, träna sin motorik och även få använda sin röst utan att vara störande, känna dofter. Viktigt: man ska ha roligt, man ska ha skoj, så att man kan glömma sig själv

På denna fråga var det några av pedagogerna som valde att inte svara. Några svarade att de använder lite av varje. Vygotskij och Knutsdotter Olofsson är de som nämns mest. Andra svar vi fick var t.ex. att lära lite olika lekar, försöka introducera nya lekar.

6.3 Social Utveckling

Vad tycker du att leken har för betydelse för barns sociala utveckling?

I samspel med andra prövas normer och värderingar. Man lär sig om sig själv som individ och utveckla förmågan att vara i grupp, förstå andras behov, lyssna på andra men också tala om vad jag vill och kan

Lära sig umgås med andra barn och vuxna, lära sig empati, ta hänsyn, turtagning osv., den har väldigt stor betydelse för barnets sociala utveckling

Samspel, turordning, att kunna lyssna på varandra, kompromissa, empati, att respektera varandras lek, att kunna få lov att säga nej, vi, jag vill leka själva/själv. Utveckla sina känslor

Om leken ska fungera bra måste barnen lära sig att samarbeta och ta hänsyn till varandra. Leken har stor betydelse för den sociala utvecklingen

Leken har mycket stor betydelse för barnets sociala utveckling. Det är i leken de lär sig mest. Pedagogerna nämner ofta ord som empati, turtagande, ta hänsyn, respekt och lyssna på varandra.

Hur kan barn, genom lek, lära sig etik och empati?

Genom att själva bestämma och skapa innehållet samt utforma leken tillsammans, utvecklas förmågan att leva sig in i andra människor och ta deras perspektiv, såsom känslor, motiv och önskningsar. Regler blir då lättare att förstå och tillämpa

Det gäller att vi pedagoger är tydliga att visa vad som är rätt och fel. Även hur vi skall behandla våra medmänniskor. I leken lär sig barn att förstå och sätta sig in i hur andra människor kan ha det

I leken kan barnen gå in i olika roller och pröva olika sätt att vara. De lär sig att lyssna på andra och förstå andras behov. Prövar regler och gränser. Hittar sig själva som individer

Om någon är ledsen i leken tröstar de ofta det barnet. Även små barn uppmärksammar då något som hänt och pekar – visar att de vill krama om barnet som är ledset. De kan trösta varandra om någon blivit osams eller orättvist behandlade

Genom att barnen tar olika roller i leken så kan de leva sig in i olika människors situationer. Några pedagoger skriver att rollspel är ett bra sätt för barnen att lära sig etik och empati. Pedagogerna visar också på att deras egen roll är viktig, att de finns till hands för barnen.

Hur kan barnen lära sig att hantera konflikter genom leken?

Genom att vi pedagoger hjälper till att lotsa dem. Ibland är det viktigt att stå på sig, ibland får man ge sig, ibland får man komma överens, annars kan inte leken fortsätta. Konflikter kommer man inte undan i livet, det är bra om man lär sig hantera konflikterna tidigt. Jag tror att tydliga vuxna som sätter gränser och finns till hands är viktiga

I mötet med andra får barnet tillgång till fler sätt att tänka, möter samma situation på olika sätt. Variationen och mångfalden av perspektiv och erfarenheter gör att barnet utvecklas och lär sig hantera konflikter

Här är det ofta viktigt att det finns vuxna till hands, som ser vad som sker och kan reda ut om inte barnen kommer överens. Ta då reda på vad som har hänt av båda parter. Låt barnen fundera på dess egen del i vad som hände. Uppmuntra barnen att gå vidare och försöka leka igen. Bilda nya konstellationer om så behövs

Ofta löser de problemen själva men i vissa fall får vi pedagoger gå in och hjälpa till. Barnen lär sig då att se hur vi gör för att lösa den aktuella konflikten. Det gäller att ta reda på hur och vad det är som har hänt. det är viktigt att lyssna på alla inblandade barns versioner

Pedagogerna trycker även här på sin egen roll. De tycker att det är viktigt att stödja barnen i deras konflikthantering. De anser att det är viktigt att låta barnen försöka lösa konflikterna själva först, går inte det så går man som pedagog in och hjälper till.

6.4 Språklig Utveckling

Vad tycker du att leken har för betydelse för barns språkliga utveckling?

Leken ger möjligheter att utveckla fantasi och tankar. Lovis Malaguzzi: Ett barn har hundra språk

Man övar språket hela tiden när man leker. Barnet måste ju förklara sina idéer och tankar i leken

De behöver använda språket för att göra sig förstådda. Barn som hör andra prata och vill vara med, gör allt de kan för att lära sig kommunicera. Först med kroppsspråk, kroppskontakt, ljud och senare mer och mer ord. Jag upplever att små barn i grupper med blandade åldrar har större förutsättningar att utveckla ett språk tidigt

Leken har en väldigt stor betydelse för språk utveckling. Barnet bygger upp sitt ord förråd, lär sig uttal men vågar även skoja och hitta på egna språk och ord som gynnar språk utveckling.

Språket är en naturlig del utav leken, det är inte ofta barnen är tysta. Språkträningen är aktiv i leken. Några tycker att man skall använda sig utav rim, ramsor, sagor och sånger så att det gynnar barnens språkutveckling. När de intar olika roller i leken så använder de olika språk, exempel om de leker bebis, mamma, hund så pratar de olika.

6.5 Motorisk Utveckling

Vad tycker du att leken har för betydelse för barns motoriska utveckling?

Människan har ett naturligt behov av att röra sig, särskilt barn som växer. Leken har ett enormt värde. Den ger en mängd möjligheter för barnen att på ett lustfyllt sätt tillgodose sina behov av rörelse

Genom leken lär barnen känna sig själva, testa sig själva, utveckla sin kropp, sina rörelser, träna sin fantasi, känna att jag kan... Jag duger

Leken har stor betydelse för barns motoriska utveckling. Att känna sin kropp och kunna använda den på alla sätt är en förutsättning för mycket lärande. Detta får barnen genom leken. Att vara ute mycket och låta barnen pröva på olika utmaningar, gärna i skogen, ger naturlig träning

I leken har barnen chans att testa och utveckla sin motorik

Många skriver att leken har stor betydelse för den motoriska utvecklingen. I uteleken så tränar de hela kroppen genom att springa, hoppa, klättra, gå m.m. Barnen utmanar sig själva och varandra. Om en klättrar upp i ett träd så vill ofta kompisarna också göra det.

Hur kan barn, genom leken, utveckla sin grov- och fin motorik?

Lek i varierad miljö ute är det bästa för barns grovmotorik. Finmotorik övas i många sammanhang i den dagliga verksamheten i matsituationer, påklädning och olika ”pyssel” vi håller på med

I leken använder barnen hela sin kropp och alla sina sinnen. Lyssna in barnen, ge dem möjligheter och redskap för lek, stötta dem när det behövs, så sker ett naturligt lärande

Ett barn som mest håller på med och är intresserad av konstruktions lek, har ofta bra utvecklad finmotorik, men kanske något sämre grovmotorik. De ”livliga” barnen är ofta tvärtom. Mycket handlar alltså i slutändan om barnets intresse. Vi pedagoger får försöka väga upp detta till en hyfsad jämvikt

Finmotoriken utvecklas genom att t ex leka med lego, sy, pärla, pussla m.m. Grovmotoriken kan som ovan i rörelselekarna utvecklas men även mycket genom att klättra och leka utomhus. Spela fotboll, bolla, gräva, cykla m.m.

Pedagogerna påpekar att det är viktigt att ha en stimulerad och varierad utemiljö för grovmotorikens skull. Finmotoriken utvecklas genom att barnen syr, pärlar, klär på och av dockan, vid matsituationer och påklädning. Det är också viktigt att man har materialet tillgängligt för barnen.

6.6 Pedagogens roll

Vad har du som pedagog för inflytande på barns lek?

Min roll i barnens lek är en stödjande och uppmuntrande roll. Jag skall finnas till hands när det krävs, med tips och idéer och som medlare om det behövs. Jag tycker inte man skall lägga sig i barns lek allt för mycket om inte leken tar en osund vändning och blir destruktiv, för då är min roll självklar – styr upp och ta reda på vad som gick fel. Det är däremot väldigt viktigt att ha koll på vad barnen leker

Se till att det finns bra förutsättningar för lek. Tid, utrymme, lekmaterial. Inte avbryta leken i onödan, låta barnen leka ostörda, men ha en viss kontroll på att leken inte urartar

Leken är ett arbetssätt. Ge möjlighet för lek och se till att barnen får leka sina egna lekar. Ge tid, plats och tillfälle för lek

Min roll som pedagog är viktig. Jag skall finnas till hands för barnen i deras lek både i den fria leken och den organiserade. Jag skall stötta och uppmuntra. Ge barnen en stimulerande lekmiljö som inspirerar till lek. Det härliga är att man blir aldrig för gammal för att leka

Tid, utrymme och material är ord som förekommer mycket bland pedagogernas svar. De anser att de har en stödjande och uppmuntrande roll, och att de skall finnas till hands när det behövs. De anser också att det är viktigt att skapa en inspirerande lekmiljö.

Vad anser du att barn lär sig genom leken?

Turtagande, språklig utveckling, motorisk utveckling, sociala regler, rollspel och ta hänsyn

De lär sig begrepp, regler, turordning utvecklar fantasin, språket, sociala kompetensen, tränar motoriken, både grov och fin

Att fungera tillsammans socialt och kulturellt. Utveckla fantasin och kreativiteten. Språk och kommunikation utvecklas. Barn utvecklas motoriskt genom lek. Känslomässigt

Genom leken utvecklar och stärker barnet sin identitet och självkänsla. De lär känna sin omvärld. Fantasin stimuleras, får inlevelseförmåga, språket utveckling, lär sig samarbeta och lösa konflikter. Jag anser att barn kan lära sig allt genom leken

På denna fråga har pedagogerna svarat mycket utav det som vi nämnt ovan. De påpekar att samspelet är viktigt mellan barnen. Några svarar att barnen kan lära sig allt genom leken. Det är deras naturliga sätt att lära.

7. Diskussion

7.1 Metoddiskussion

I studien deltog 25 pedagoger från fyra olika förskolor i västra delen av Sverige. I och med att studien var frivillig för pedagogerna så blev vårt bortfall två stycken. Vi tror inte att bortfallet påverkar själva resultatet. Vi anser att de svar vi har fått in ger oss en bra inblick över vad pedagogerna tycker.

Vi valde enkätmetoden i vårt arbete. Vi ansåg att denna metod var bra och pedagogerna hade god tid på sig att skriva ner sina tankar om barn och lek. Vi fick bra svar och en bred bild av vad pedagogerna tyckte. När vi valde enkätmetoden och ostrukturerade enkäter, ansåg vi att metoden, likaväl som vid intervjuer, kunde ge svar på våra frågor. Om vi istället valt att intervjua pedagogerna är det möjligt att vi hade fått andra svar, dels på grund av den direkta kontakten, dels på grund av möjligheten att kunna ställa följdfrågor. Samtidigt kunde vi påverka pedagogerna både positivt och negativt, utan att vara medvetna om det. Stukat (2005) skriver att en fördel med enkäter är att man slipper intervju-effekten (omedveten styrning) och det är en önskad osäkerhetsfaktor. Nackdelen med enkäter är att den direkta kontakten går förlorad och följdfrågor inte kan ställas, men och andra sidan kan informanterna i lugn och ro fylla i enkäten utan att känna tidspress eller oro för att säga något i bandspelaren som inte går att ändra. Det finns positiva och negativa saker med de flesta metoder. Enkäterna gav oss dock material som gick att analysera, eftersom de hade svarat utförligt på frågorna. Vi utgår från att pedagogernas svar är ärliga och de står för de svar som de har skrivit.

En fördel var att vi fick svaren nedskrivna ordagrant från pedagogerna och vi behövde inte sitta och lyssna av från band, som vi hade behövt göra om vi hade valt intervjuer som metod. Nackdelen med öppna enkäter var att man inte kunde ställa några följdfrågor till de svaren vi fick. På vissa frågor hade det varit ett bra komplement om vi hade gjort observationer, exempelvis lekteorierna och pedagogernas betydelse för leken.

En del av enkätfrågorna är lika varandra vilket gjorde att svaren från pedagogerna ibland upprepades. Vi fick ändå bra svar på våra frågor utan på frågan som handlade om lekteorier. Det var några av pedagogerna som inte gav något svar. Vi tror att frågan misstolkades av några och vi fick den uppfattningen att de trodde att det handlade om olika sorters lekar. På frågan om vad leken har för betydelse för dig, har många av pedagogerna svarat utifrån barnens och verksamhetens perspektiv. Men tanken från vår sida var att de skulle svara utifrån sig själva.

Det märks att många av pedagogerna har lagt ner tid på att svara på våra enkätfrågor, vilket har gjort det lättare för oss att få ett bra resultat.

I undersökningen deltog både barnskötare och förskollärare. Även om barnskötarna inte har genomgått lärarutbildningen, så tror vi ändå att deras svar är relevanta eftersom att de har en lång arbetslivserfarenhet.

7.2 Resultatdiskussion

Vi har valt att diskutera i samma ordning som vi redovisat enkätfrågorna i resultatdelen.

7.2.1 Ordet lek och dess betydelse

Vi kan göra det enkelt för oss och säga att lek vet ju alla vad det är, för alla har vi lekt. Men just detta faktum leder också till att det finns lika många definitioner på lek som det finns lekande människor (Öhman, 1998 s. 87). Detta framgår även från svaren vi fått från pedagogerna, alla har definierat ordet olika. Vi anser som Öhman (1998) att ordet lek betyder olika för alla. Vi har alla lekt och vi har upplevt den på olika sätt.

Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) säger att i leken så utvecklar barnen det sociala, känslomässiga, motoriska och intellektuella. Leken har betydelse för barns utveckling av språket, förmågan att känna empati och medkänsla, fantasin och hur barn i leken visar respekt för varandra. Pedagogerna ansåg även att i leken så utvecklar barnen motorik, fantasi, det sociala och empati. Resultatet visar att leken har en stor betydelse för barnen, pedagogerna och verksamheten.

När barn leker och prövar olika saker möter de nya situationer. Lekprocessen blir på så sätt en del utav lärandet. Men när barnet leker så gör de inte det för att lära sig något (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Pedagogerna påpekar också att leken är spontan och att de får möjlighet att utforska omvärlden. Vi tror att barnen som är fyra-fem år kan vara medvetna om att det finns ett lärande i leken, exempelvis när de spelar ett spel. Men de yngre barnen är inte medvetna om lärandet.

Leken ger utrymme för fantasi, kreativitet och skapande – ingenting är omöjligt (Grindeberg & Langlo Jagtöien, 2000). En av pedagogerna har definierat ordet lek som *ett sätt att göra det möjligt, även det omöjliga*. I leken så prövar barnen på olika roller och gör saker som de annars inte skulle våga. Barnen utmanar varandra att göra olika saker. Vi anser att pedagogerna har en viktig del i leken. De bör ge mycket utrymme för leken eftersom den är så viktig för barnens utveckling och lärande.

7.2.2 Lekteorier

På den här frågan var det några av pedagogerna som valde att inte svara. Orsaken till det kan vara att de inte vet eller att de inte använder sig av några teorier. En del av pedagogerna misstolkade frågan och de svarade på vilka sorters lekar de använder sig utav.

Några pedagoger är inspirerade av Vygotskij och Knutsdotter Olofsson. Andra använder sig av lite av varje, som en av pedagogerna svarade: *"jag använder mig av en blandning av alla teorier, jag plockar alla godbitar"*.

Vi vet inte om pedagogerna använder sig utav teorier i sitt vardagliga arbete eller om de bara var deras tankar. Detta hade vi kanske fått svar på om vi hade observerat pedagogerna i sitt arbete.

7.2.3 Social utveckling

Under den sociala utvecklingen kommer vi även att diskutera samspel, empati, etik och konflikthantering.

I Lpfö 98 står det att:

Arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen:

Får stöd och stimulans i sin sociala- språk-, kommunikation-, motoriska utveckling (s.14).

Pedagogerna och vi är överens om att leken har stor betydelse för barnets sociala utveckling. I leken utvecklar barnen empati, sin förmåga att visa hänsyn, turtagning, känslor, samspel och respekt. Dessa saker är viktiga för barnen att utveckla tidigt för att kunna ingå i det sociala samspelet.

Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) skriver om tre sociala lekregler: *ömsesidighet, samförstånd och turtagande*. Dessa tre behövs för att leken skall kunna fungera och behålla sin karaktär. Sett ur ett sociokulturellt perspektiv så har lärandet med relationer, deltagande och samspel att göra. Lärandet är huvudsakligen socialt (Dysthe, 2003). I leken utvecklar barnet sina relationer i allra högsta grad.

Ett barn som inte utvecklar ovannämnda förmågor kan få svårt att delta i leken. De kan upplevas som bråkiga och kan ställa till med problem för barnen som leker. De har inte lärt sig att läsa av lekens koder. Barnen som leker vill oftast inte ha med en som bara bråkar och förstör. Här måste man som pedagog gå in och hjälpa till. Vår uppgift är att stötta de barn som inte har lärt sig lekens koder ännu eller har svårt att hålla fast vid dem (Öhman, 1998).

Vi anser att ett viktigt begrepp som vi som pedagoger bör lära ut tidigt till barnen är empati. Leken är ett bra sätt att göra detta. Där får barnen chans att pröva på olika roller och känslor. Om ett barn är ledset så kan vi ställa frågor till de andra barnen: Hur tror du hon känner sig nu? Barnen får då chans att försöka leva sig in i någon annans situation. Öhman (1998) tar upp hur den sociala fantasileken ger barnet rika möjligheter till rolltagande, byta perspektiv och inta en annans position. Detta är något som även pedagogerna i vår undersökning och vi håller med om.

Det är viktigt att vi som pedagoger är tydliga med att visa barnen vad som är rätt och fel och hur man skall behandla varandra. Johansson (2001) skriver att man som pedagog skall ta tillvara på situationer där vi kan hjälpa barnen att förstå att det finns olika perspektiv, behov och önskningsar. När barnen ingår i det sociala samspelet så måste de ibland sätta sina egna behov åt sidan och anpassa sig till gruppen (Öhman, 1998). Detta kan vara svårt för de barn som inte utvecklat empati och etik och det kan uppstå konflikter.

Konflikthantering är något man inte kan undvika att komma i kontakt med. Det är svårt att veta som vad som hänt om man inte sett situationen själv. Pedagogerna svarade att det är viktigt att man lyssnar på alla som är inblandade i konflikten. På så sätt möter barnen samma situation fast på olika sätt, för alla har sin egen version av vad som hände. Det är också viktigt att barnen får fundera över sin egen roll i det som hände. Detta är även något som Öhman (1998) tar upp. Alla barn som är inblandade i en konflikt har en egen version av vad som hände, det är deras egen tolkning som är sann för dem. Det finns inget rätt eller fel, bara fler versioner av samma situation. Genom att varje barn får berätta hur de upplevde situationen, tillsammans med en pedagog, så ges barnet möjligheter att utveckla sitt tänkande.

Vi anser att det är viktigt att man låter barnen prata om sina känslor. Detta är något som vi anser man skall börja med tidigt i verksamheten. Det är viktigt för barnen att kunna uttrycka sig och respektera varandras känslor. Om det är någon som är arg och vill vara ensam en stund så ska den få vara det. I leken bearbetar barn ofta händelser som de har upplevt och det kan vara både positiva och negativa erfarenheter. Vi som pedagoger bör låta barnen uttrycka sina känslor genom leken. Leken är för barn vad samtal är för vuxna menar Eriksson (leketeoretiker, 1902-1994). Båda har en helande, läkande inverkan på själslivet. Vuxna har behov av att prata om starka upplevelser, barn leker (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Även i Lpfö-98 står det att:

Barn kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (s. 9).

7.2.4 Språklig utveckling

Språket är en väsentlig del utav leken. Det är sällan barnen är tysta när de leker. Barnen kommunicerar med varandra genom att använda ord, ljud och kroppsspråk. De använder olika röster när de tar olika roller. För att kunna uttrycka och förklara sig i leken måste barnen behärska språket (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Även pedagogerna skriver att barnen använder språket för att göra sig förstådda i leken. Vi anser också att leken har stor betydelse för barnens språkliga utveckling. De minsta barnen och de barn som har språksvårigheter använder kroppsspråket och saker för att visa vad de vill. Leken är ett bra sätt för dessa barn att utveckla språket. Till en början hör de andra barn prata och börjar så småningom imitera dem. Dysthe (2003) skriver att språket är grundläggande i läroprocessen sett ur ett sociokulturellt perspektiv.

Lpfö 98 säger att:

Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera (s.10).

För att utveckla barns språk så kan man leka med språket. Ett roligt sätt är att rimma, hitta ord som är lika, men betyder helt olika saker. De ändrar ord och deras betydelser, de byter bokstäver så att orden blir komiska (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Vi har även sett att man använder sig utav rim och ramsor när vi har varit ute i verksamheten. Det är ett bra sätt att utveckla barns språk. Även pedagogerna talar om att det är bra att leka med språket och använda rim och ramsor, detta gynnar språkutvecklingen. Det är viktigt att vi som pedagoger är bra förebilder när det gäller språkutvecklingen. Vi bör prata tydligt med barnen så att de förstår, speciellt med dem som har svenska som andra språk eller språksvårigheter.

Det står i Lpfö 98 under rubriken förskolan skall sträva efter att varje barn:

Utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord (s. 13).

Knutsdotter Olofsson (1987) skriver att små barn som ännu inte behärskar språket gärna använder sig utav saker, när de interagerar. Vi tror att det är ett bra pedagogiskt sätt att använda sig av när man arbetar med språket. När man säger ett ord, så kan man samtidigt visa hur saken ser ut. Det ger en större förståelse för barnen när de får använda sig utav både hörsel och syn.

Barnen övar sitt språk genom att de intar olika roller när de leker med andra. Till exempel om de leker mamma, pappa, barn, använder barnen sig av olika röster beroende på vilken roll de tar i leken. Pedagogerna, Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) påpekar även detta. Små barn som umgås med äldre barn har större förutsättningar att utveckla sitt språk tidigt. Detta stämmer med Vygotskijs teori om *närmaste utvecklingszon* (Lillemyr, 2002). De äldre barnen har kommit längre i sin språkutveckling och kan därför vara ett stöd för de mindre barnen.

7.2.5 Motorisk utveckling

Grindeberg & Langlo Jagtöien (2000) anser att kroppen är viktig och en inkörsport till leken och även något som vi håller med om. I leken är barnen fysiskt aktiva, de springer, hoppar, klättrar och cyklar m.m. Dessa aktiviteter har stor betydelse för barnets utveckling och förmåga att kunna leka. Vi anser att leken utomhus har stor betydelse för barnets motoriska utveckling, där har de större utrymme att röra sig på. Barnen lär känna sin egen kropp och sina egna rörelsemöjligheter. Pedagogerna säger att barnen lär känna sin kropp och hur de ska använda den i leken. Uteleken har stor betydelse där barnen utmanar sig själva och varandra, om ett barn t.ex. klättrar upp i ett träd så vill de andra också göra det. Vi anser att skogen är ett bra ställe att vistas på, för där ges möjligheter till mycket rörelse. Det är viktigt att man rör sig utanför förskolegårdens gränser. En gård med mycket kullar, stockar och berg ger barnen utrymme och möjligheter för deras motoriska utveckling. Leken fungerar bäst utomhus tycker Knutsdotter Olofsson, detta mycket på grund av utrymmet (Läraryrket, 1998).

I Lpfö 98 står det att:

Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus (s. 11).

Den motoriska leken ska ha stor uppmärksamhet för att barnen behöver fysisk aktivitet varje dag. Det är viktigt att det finns en stimulerande och varierad miljö, framförallt utomhus, för att barnen ska utveckla sin grovmotorik. Vi pedagoger bör erbjuda barnen möjligheter och redskap till lek. Vi bör också ge dem tid att leka, för att kunna utvecklas motoriskt. Detta skriver Langlo Jagtöien; Hansen & Annerstedt (2000) om. En del barn har bättre finmotorik än grovmotorik och andra tvärtom. Vår roll som pedagog är att försöka få barnen att utvecklas jämnt på båda håll. De barn som gillar vildare lekar kan ha en bättre grovmotorik medan de barn som gillar att pyssla har en bättre finmotorik. Det handlar mycket om barnets intresse. Detta skriver en av pedagogerna. Grindeberg & Langlo Jagtöien (2000) skriver om att ta hänsyn till alla moment som skapar en bra miljö för leken, såväl inomhus som utomhus. För att fungera som en helhet måste de komplettera varandra.

Finmotoriken övas i många sammanhang i den dagliga verksamheten genom att barnen får chans att pyssla, sy, klippa, pärla och pussla. Materialet bör finnas lätt till hands för dem. I leken tränar barnen finmotorik genom att klä på och av dockan och även sig själva. Konstruktions lek, så som att bygga med lego, är ett bra sätt för barnen att utveckla finmotoriken och även vid matsituationer. Pedagogerna nämner även detta i enkäterna.

7.2.6 Pedagogens roll

Vår uppgift är att möjliggöra för alla barn att vara med och leka samt att stödja och utveckla leken genom att själva gå in i den. Men det måste ske på barnens villkor.

Öhman (1998) skriver att vi kan lära ut lekens koder till de barn som inte förstår eller har svårt att följa dem. Vi ska även skapa trygghet så att barnen vågar gå in i leken och det är viktigt att vi finns till hands och kan ingripa när det behövs.

Pedagogerna påpekar att deras roll ska vara att stödja, uppmuntra och finnas till hands.

Vi anser att vår roll som pedagoger har en stor och viktig betydelse för barns lek. Vi håller med pedagogerna att vi ska finnas till hands, uppmuntra och vara ett stöd för barnen i deras lek. Om det finns barn som behöver hjälp att komma in i leken, så ska vi hjälpa dem genom att själva delta i leken. När barnen sen är inne i själva leken så behöver vi inte vara med längre. Oftast är det svårt att komma in i leken för dem. De barn som ibland inte får vara med i leken behöver också vår hjälp. Vi kan då börja med någon aktivitet med det barnet, som t.ex. bygga med lego eller pärla, och efter ett tag så kommer förhoppningsvis de andra barnen och vill vara med. Vi kan då efter ett tag lämna barnen och de kan fortsätta ensamma.

Knutsdotter Olofsson (1987) och Öhman (1998) skriver att det är viktigt att låta barnen leka i fred och inte avbryta i onödan. Genom detta visar vi respekt för barns lek.

Pedagogerna håller med om detta, att barnen får leka ostörda men med en viss kontroll från oss vuxna för att inte leken ska urarta. Aspekter som tid, utrymme och tillgång till material är viktiga för barns lek. Det skall också finnas en inspirerande lekmiljö.

Eftersom vi har varit mycket i förskolan så vet vi att leken har en stor plats i den dagliga verksamheten. Utrymmet inomhus är ofta begränsat till olika rum, där man kan dela in barnen i mindre grupper. Utomhus finns det mer utrymme för barnen att kunna leka och röra sig bättre. Därför behöver man vara ute så mycket som möjligt.

Det finns mycket material att välja på och det finns ofta tillgängligt i barnens höjd för att de ska kunna nå det själva.

I Lpfö 98 står det att:

Alla som arbetar i förskolan skall:

Samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling (s.13).

Sett ur ett sociokulturellt perspektiv är synen på kunskap och lärande viktigt för att forma en lärandemiljö så att barnen blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten. De skall också få stöd i att utveckla en positiv attityd till det egna lärandet (Williams; Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000).

Vi anser att leken har en stor betydelse för barnens lärande. Alla punkter vi har tagit upp i uppsatsen har en betydelsefull roll i lärandet. Leken är barnens naturliga sätt att lära på. Pedagogerna har bl.a. tagit upp förmågor som turtagande, samspel, språket, motoriken, empati, samarbete, konflikthantering, social kompetens, känslor. De anser att barnen kan lära allt genom leken. Alla barn får träning i olika sociala färdigheter genom att leka med varandra. Genom att arbeta med social kompetens i förskolan så lär man barnen empati (Pape, 2000).

Vi anser att den sociala kompetensen tränas hela tiden i förskolans verksamhet, framförallt i leken och bör därför starta tidigt. De får visa hänsyn till varandra, samarbeta, lära sig känna empati och hantera konflikter.

Det är egentligen otroligt vad lek är bra för barnets allsidiga utveckling (Öhman, 1998). De flesta barnforskare hävdar att leken har en utvecklande betydelse i barnets liv. Den utvecklar barnets alla sidor; motoriken, fantasin, kreativiteten, identiteten, intelligensen, språket, de sociala erfarenheterna m.m. (Hangård Rasmussen, 1993). Vi håller med Hangård Rasmussen och även pedagogerna påpekar detta.

7.3 Slutord

Ordet lek är svårt att definiera. Det har olika betydelse för alla, men vi vet alla vad det är för något. I leken utvecklar barnen många sidor t.ex. språket, motoriken, social kompetens, känslor, fantasi och kreativitet. Ingenting är omöjligt i leken.

Leken har en stor betydelse för barnets sociala utveckling. De utvecklar etik, empati, konflikthantering och samspelet mellan varandra. Vi har en viktig roll för barnen, speciellt för de som har svårt för att delta i leken.

Språkutvecklingen blir en naturlig del i leken, det är inte ofta barnen är tysta när de leker. Vi ska vara förebilder för barnen, prata tydligt och förklara så de förstår vad vi menar. Ett bra sätt att utveckla språket på är att använda sig utav språklekar som t.ex. rim och ramsor.

Kroppen är en viktig inkörsport till leken. Barn behöver röra mycket på sig. Uteleken har stor betydelse för den motoriska utvecklingen, för det finns mycket utrymme och möjligheter för barnen. Finmotoriken är en naturlig del utav barnens vistelse på förskolan, då de får öva den i av och påklädning och matsituationer bl.a.

Vår roll som pedagoger är väldigt viktigt för barnens lek. Vi ska finnas till hands, kunna stödja dem och vara med i leken om det behövs. Det är viktigt att låta dem leka, inte avbryta leken i onödan.

Vår uppfattning av lek och lärande stämmer bra överens med vad pedagogerna tycker. Leken är en jätteviktig del utav förskoleverksamheten och för barnens utveckling och lärande. Vi anser att barnen kan lära sig i stort sett allt genom leken.

Vi vill tacka alla förskollärare och barnskötare som har besvarat vår enkät och därmed gjort det möjligt för oss att genomföra studien. Vi vill också tacka våran handledare Agneta Simeonsdotter Svensson, för all hjälp under arbetets gång.

7.4 Fortsatt forskning

Det finns mycket att skriva om inom detta ämne. För att få en större bild av vad pedagogerna tycker så kan vi gå ut och observera och intervjua dem i verksamheten. Det skulle också vara intressant att prata med barnen om lek och lärande. Är de medvetna om allt de lär sig genom leken?

8. Referenser

- Dysthe, O. (2003) *Dialog , samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Godée, C. (1988) *Leka i grupp*. Lund: Sandby Grafiska.
- Grindeberg, T. & Langlo Jagtöien, G. (2000) *Barn i rörelse*. Lund: Studentlitteratur.
- Hangård Rasmussen, T. (1993) *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur.
- Hägglund K. (1989) *Lekteorier*. Arlöv: Esselte Stadium AB.
- Johansson, E. (2001) *Små barns etik*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, B. & Svedner, P-O. (2004) *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsförlaget i Uppsala AB.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1987) *Lek för livet*. Stockholm: HLS Förlag.
- Langlo Jagtöien, G, Hansen, K. & Annerstedt C. (2000) *Motorik, lek och lärande*. Göteborg: Multicare Förlag AB
- Lillemyr, O. F. (2002) *Lek-upplevelse-lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB.
- Läraryrket. (1998) *Lek. Metoder och goda idéer*. Trelleborg: Berlings Skogs.
- Nationalencyklopedin*, Tolfte Bandet (1993). Höganäs: Bra Böcker AB.
- Pape, K. (2000) *Social kompetens i förskolan – att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber AB.
- Patel, R & Davidsson, B (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003) *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999) *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (1998) *Läroplan för förskolan*. Västerås: Västra Aros.
- Stukat, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Vallberg Roth, AC. (2002) *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur.

Williams, P., Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2000) *Barns samlärande. – En forskningsöversikt*. Kalmar: Lenanders Tryckeri AB.

Öhman, M. (1998) *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Gummessons Tryckeri AB.

Bilaga 1

Hej!

Vi är två blivande lärare, som går vår sista termin på lärarprogrammet. Vi håller på att skriva vårt examensarbete, som handlar om pedagogernas syn på lek och lärande i förskolan.

Vi har valt att använda oss av enkäter och vill gärna ha er hjälp att besvara enkäten.

Examensarbetet kommer att bli en offentlig handling men ni kommer att göra enkäten anonymt och ni kommer att förbli anonyma i arbetet.

Enkäten är frivillig men vi vore tacksamma om ni ville hjälpa oss att svara på dessa frågor.

När arbetet är färdigt får ni gärna ta del utav det.

Vi vill ha in enkäterna så snart som möjligt, men senast tisdagen den 22 november.

Vi kommer naturligtvis ut och hämtar in enkäterna.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Sara Samuelsson & Emilia Wigheim

